

راهبردهای تعالی فرهنگی در پرتو زیارت اربعین

(مصوب جلسه ۸۰۳ شورای فرهنگ عمومی کشور مورخ ۱۴۰۲/۵/۲۴)

«راهپیمایی اربعین قوت اسلام است، قوت حقیقت است، قوت جبهه مقاومت اسلامی است. ان شاء الله روزبه روز بایستی حرکت بیشتری بکند و گسترش بیشتری پیدا کند و البته عمق بیشتری هم پیدا کند.» «این حرکت حسینی در گسترش معرفت به امام حسین(ع) نقش دارد. ما امروز احتیاج داریم که حسین بن علی(ع) را به دنیا بشناسانیم؛ دنیای دچار ظلم و فساد و دنائت و لثامت، محتاج معرفت آزادی حسینی و حریت حسینی است. امروز مردم دنیا، جوان‌های دنیا، ملت‌های بی‌غرض، برای یک چنین حقیقتی دل‌هایشان می‌تپد؛ [اگر] امام حسین(ع) به دنیا معرفی بشود، اسلام معرفی شده است، قرآن معرفی شده است.»

(بیانات مقام معظم رهبری در مراسم دانش‌آموختگی دانشجویان دانشگاه امام حسین(ع) ۱۳۹۸/۷/۲۱ و دیدار جمعی از موکب‌داران عراقی ۱۳۹۸/۶/۲۷)

مقدمه

زیارت اربعین در واقعیت تاریخی خود، اولین گام از انتشار حقیقت و جاذبه حسینی در عالم بود که پیام نهضت عاشورا را به عمق جان انسان‌ها نشانده و این ندای آسمانی را در طول اعصار، طنین‌انداز کرد. در عصر حاضر، اربعین از یک کنش صرفاً نمادین آیینی فراتر رفته و تبدیل به یک حرکت تاریخی تمدنی با ابعاد مختلف فرهنگی، دینی، سیاسی و اجتماعی شده است. حرکت اربعین اولاً جریانی هویت‌ساز است و نقش اساسی در آرامش و نشاط معنوی جامعه ایفا می‌کند. بنابراین یکی از ارکان اولیه و اساسی حرکت اربعین، تأکید و توجه آن به زیست معنوی و دینی افراد است که در جهان امروز مورد غفلت قرار می‌گیرد. از طرف دیگر اربعین اگرچه در اساس، حرکتی شیعی و نشانگر قوت معرفتی و ساختاری شیعه است؛ در عین حال مسیر وحدت در عین کثرت را برای همه مسلمین بر محور حبّ به اهل‌بیت پیامبر اکرم(ص) هموار می‌کند. همچنین حرکت اربعین علاوه بر این که اقتدار شیعیان و جهان اسلام را نمایان می‌سازد، ابعادی جهانی داشته که آزادگان، مستضعفین و حق‌جویان را از سراسر جهان و با ادیان و مذاهب مختلف، بر سر کلمه واحده «حق» و در برابر نظام سلطه و استکبار گردهم آورده و زمینه عبور از محدودیت‌های زیست‌جهان مدرن غربی را مهیا می‌کند.

رئوس محوری فهم حرکت اربعین عبارتست از:

- فهم اربعین به عنوان حرکتی دینی با محوریت امام و حجت الهی در راستای گسترش سبک زندگی دینی و معنابخشی به حیات فردی و جمعی انسان و زمینه‌سازی ظهور منجی جهانی

- فهم اربعین به عنوان حرکتی جمعی و تاریخی با مؤلفه‌های همگرایی شیعی، اسلامی، منطقه‌ای، جهانی و تمدنی و هم‌سو با اهداف و آرمان‌های انقلاب اسلامی

ماده ۱- گستره موضوعی

سیاست‌گذاری کلان و برنامه‌ریزی این حرکت، امری به لحاظ ماهوی فرهنگی، نرم‌افزاری و اجتماعی است که البته ابعاد رفاهی، امنیتی، انتظامی و دیپلماتیک نیز دارد. در این نگاه راهبردی، زیارت اربعین می‌تواند منشأ تحوّل و تعالی در ابعاد مختلف فرهنگی، تمدنی، سیاسی و در سطوح مختلف محلی، ملی، منطقه‌ای و جهانی باشد که اگر با دقت و جدیت به آن پرداخته شود، می‌تواند مسیر وصول به بخش مهمی از آرمان‌های انقلاب اسلامی را محقق کند. به همین منظور، سند راهبردی حاضر، به ارائه خطوط راهبردی و اقدامات ذیل، ناظر به فرصت‌های اربعین در فرایند حکم‌رانی فرهنگی داخل کشور می‌پردازد. لازم به ذکر است که فعالیت‌های مرتبط با اربعین در خارج از کشور و یا سایر ابعاد رفاهی، امنیتی و ... در نهادهای مربوطه نظیر ستاد مرکزی اربعین، وزارت کشور و سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی پیجویی می‌شود.

ماده ۲- فرصت‌های اربعین

حرکت اربعین فرصت‌های بی‌بدیلی را برای تأمین امنیت فرهنگی که امنیت نرم و پایدار بوده و همچنین تعالی فرهنگی پیش روی ما می‌گذارد که اهم موارد آن عبارتست از:

الف- افزایش انسجام اجتماعی در میان جامعه ایرانی از طریق مشارکت حداکثری اقشار مختلف اجتماعی در فرایند اربعین و احساس تعلق به آن بر محور حبّ به اهل‌بیت (ع) و ارزش‌های عامّ حسینی

ب- تقویت هم‌گرایی و برادری میان امت اسلام (به ویژه میان ملت‌های ایران و عراق)؛ زمینه‌سازی حضور جهانی شیعیان و ایجاد شبکه گسترده‌ای از ارتباطات میان‌فرهنگی بر پایه مفاهیم جهان‌شمول عدالت‌طلبی، نفی ظلم و استکبار، ترویج توحید و صلح جهانی

ج- فراهم‌آوری فرصت‌های پیشرفت پایدار و فرهنگ بنیان خصوصاً در استان‌های ایلام و خوزستان به عنوان طریق‌الحسین (ع) و پایتخت صنایع فرهنگی آیینی و محصولات سبک زندگی دینی و اربعینی

د- افزایش معنویت و دین‌باوری و گسترش مؤلفه‌های زیست مومنانه در میان آحاد مردم

ماده ۳- اصول و چارچوب

الف- حفظ و پاسداشت از ماهیت و صبغه مردمی حرکت اربعین و پرهیز از مداخلات مستقیم یا تصدی‌گری نهادهای دولتی که باعث کاهش یا حذف نقش محوری مردم می‌شود و تمرکز بر ایجاد و تقویت زیرساخت‌ها خصوصاً زیرساخت‌های فرهنگی

ب- برجسته‌سازی و مفهوم‌پردازی محوریت امام معصوم(ع) و ظهور منجی جهانی به عنوان دالّ مرکزی زیارت اربعین و ابتدای سایر محتواهای فرهنگی و نظام معانی حرکت اربعین بر آن

ج- بسترسازی تداوم پیوند و انس آحاد جامعه با فضای معنایی حرکت اربعین در طول سال با برگزاری رویدادها و حمایت

از زنجیره ارزش در تولید، توزیع و مصرف محصولات و صنایع فرهنگی مرتبط با زیست مؤمنانه و سبک‌زندگی دینی

د- تمرکززدایی از فرایندهای حکم‌رانی اربعین و ایجاد سازوکارهای افزایش نقش مشارکتی سایر استان‌ها و بهره‌مندی

آن‌ها از فرصت‌های گوناگون توسعه فرهنگی، زیرساختی، اجتماعی و اقتصادی حرکت اربعین

ه- هماهنگی و هم‌افزایی میان نهادهای دولتی، عمومی و مردمی با هدف تأمین زیرساخت‌های مخصوصاً فرهنگی

گسترش و تعمیق حرکت اربعین

ماده ۴- راهبردها

الف) عرصه تبلیغ و ترویج

۱- افزایش آگاهی زائران در خصوص ابعاد معنوی و معرفتی حرکت اربعین و معرفی ابعاد تاریخی، فرهنگی و سیاسی

نهضت عاشورا و شناسایی وظایف نسبت به امام معصوم(ع)

۲- تبیین و ترویج انگاره انتظار و آرمان مهدویت و افزایش معرفت نسبت به امام زمان(عج) و راه‌ها و الزامات

نصرت ایشان به عنوان وارث عاشورا

۳- عطف توجه به زن و ارائه نمونه‌های آرمانی به ویژه یاری گرفتن از تصویر حضرت زینب(س) در ارتباط با این

موضوع و نقش زنان و خانواده‌ها در حرکت جهانی اربعین(حرکت خانواده‌پایه)

۴- تأکید و تمرکز بر: ترویج فرهنگ اقامه نماز اول وقت و جماعت، ایجاد زمینه مناسب انس آحاد مردم با قرآن

کریم، ترویج فرهنگ دعا و نیایش و افزایش سطح مدارا و تعاون اجتماعی

۵- توجه ویژه به نوجوانان، خانواده‌ها و زنان در مجموعه فعالیت‌های فرهنگی، تبلیغی و ترویجی با توجه به قرار گرفتن ایام زیارت اربعین در تعطیلات تابستانی طی سال‌های آتی و فراهم آمدن فرصت حضور حداکثری دانش‌آموزان به همراه خانواده‌ها در این حرکت الهی

ب) عرصه فرهنگ و هنر

۱- بهره‌ورسازی بازه انتظار زوآر در شهرها و مناطق مرزی ایران با طراحی و زمینه‌سازی برگزاری رویدادهای مختلف فرهنگی و هنری در این مناطق نظیر نمایش‌های آیینی و تعزیه‌خوانی، ثبت خاطرات و دل‌نوشته‌ها، محافل شعرخوانی و مسابقات و جشنواره‌ها متناسب با شرایط و اقتضائات محیط و برنامه‌ریزی‌های ترویج سبک زندگی اربعینی در طول سال

۲- حمایت از هنرمندان در خلق آثار هنری خصوصاً هنرمندان رشته‌های مرتبط با هنرهای نمایشی در جهت اجرای نمایش‌های آئینی (تعزیه و شبیه‌خوانی) و مستندسازان، عکاسان و گرافیست‌ها در زمینه تولید آثار هنری متناسب با ظرفیت‌های رسانه‌های محلی، ملی و فضای مجازی

ج) عرصه اطلاع‌رسانی و آموزش

۱- فراهم‌آوری زمینه رسانه‌ای لازم برای خبررسانی سریع، دقیق و هوشمندانه نسبت به اخبار و وضعیت لحظه‌ای مرزها، طریق کربلا و پدیده‌های مرتبط

۲- اطلاع‌رسانی و فرهنگ‌سازی نسبت به شرایط زیارت اربعین و لزوم کوتاه بودن مدت اقامت، احترام نسبت به جایگاه والای مرجعیت دینی در عراق؛ شناخت و رعایت قوانین آداب، رسوم و هنجارهای رفتاری در این کشور؛ تکریم مردم عراق به عنوان میزبان و محور زیارت اربعین و ترویج فرهنگ سپاس‌گزاری و همکاری با کارگزاران و عوامل اجرایی

د) عرصه پژوهش و نوآوری

۱- طراحی و اجرای رویدادهای نوآورانه اربعینی با تأکید بر ایده‌پردازی برای رفع نیازهای جامعه اربعینی و ارتقاء سطح بهره‌مندی ایشان از اربعین و نیز الگوگیری از پدیده اربعین در ارتقاء نظام‌های حکمرانی فرهنگی، اجتماعی و تربیتی

۲- طراحی پژوهش‌های مختلف (مطالعات کمی و رصد، مطالعات کیفی و مردم‌نگاری) مناسک، آیین‌ها، زوار و مواكب در ایران و عراق و تغییرات آن‌ها و استخراج فرصت‌ها و تهدیدها، آینده پژوهی فرهنگی تمدنی اربعین و انعکاس گزاره‌های راهبردی به دستگاه‌های تصمیم‌گیر و اجرایی

هـ) عرصه ارتباطات میان فرهنگی

۱- شناسایی نقاط اشتراک و هم‌سویی‌های فرهنگی ارزشی و تقویت روابط بین دو ملت ایران و عراق بر محور ارتباطات مردم با مردم براساس خاطرات مشترک فرهنگی

۲- طراحی الگوهای مناسب و زمینه‌سازی برپایی موكب‌های میان‌فرهنگی به عنوان مثال موكب مشترك ایرانیان و عراقی‌ها، موكب مشترك اقوام مختلف ایرانی، موكب مشترك شیعیان و اهل سنت و ...

۳- تقویت هم‌گرایی میان اقوام، پیروان مذاهب اسلامی و ادیان الهی با تکیه بر وحدت اعتقاد به منجی و تلاش در جهت ایجاد و تقویت پیوندهای ایمانی و اخوت اسلامی میان زائران و تحقق امت واحده

۴- پرهیز از ایجاد و گسترش اختلافات میان گروه‌های متعدد شیعی، مذاهب اسلامی، اقوام و ملیت‌های گوناگون حاضر در زیارت اربعین، پرهیز از دامن زادن به مناقشات و مجادلات سیاسی و پرهیز از به کارگیری نمادهای (نشانه‌ها، تصاویر، شعارها، علائم و ...) حساسیت‌زا و تأکید بر نشانه‌های مورد قبول همگان

۵- توجه به ظرفیت زائران پاکستانی، کشمیری و افغانستانی که از مرزهای شرقی وارد ایران شده و از مرزهای غربی ایران، عازم زیارت اربعین می‌شوند با توجه به طول مدت اقامت در ایران و فرصت تقویت پیوندهای فرهنگی و آشنایی با آرمان‌های جهانی انقلاب اسلامی

ماده ۵- تقسیم وظایف

شرح وظایف دستگاه‌های مرتبط براساس جدول زیر تعریف می‌شود:

دستگاه‌های متولی		راهبرد و اقدام	عرصه مرتبط
دستگاه‌های همکار	مجری اصلی		
<ul style="list-style-type: none"> - وزارت آموزش و پرورش - مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه - ستاد اقامه نماز - شورای سیاست‌گذاری ائمه جمعه 		<ul style="list-style-type: none"> - افزایش آگاهی زائران در خصوص ابعاد معنوی و معرفتی حرکت اربعین و معرفی ابعاد تاریخی، فرهنگی و سیاسی نهضت عاشورا و شناسایی وظایف نسبت به امام معصوم(ع) 	

<p>- بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود (عج) - مسجد مقدس جمکران - معاونت زنان و خانواده ریاست جمهوری</p>	<p>سازمان تبلیغات اسلامی</p>	<p>- تبیین و ترویج انگاره انتظار و آرمان مهدویت و افزایش معرفت نسبت به امام زمان (عج) و راه‌ها و الزامات نصرت ایشان به عنوان وارث عاشورا عطف توجه به زن و ارائه نمونه‌های آرمانی به ویژه یاری گرفتن از تصویر حضرت زینب(س) در ارتباط با این موضوع و نقش زنان و خانواده‌ها در حرکت جهانی اربعین (حرکت خانواده پایه) تأکید و تمرکز بر: ترویج فرهنگ اقامه نماز اول وقت و جماعت، ایجاد زمینه مناسب انس آحاد مردم با قرآن کریم، ترویج فرهنگ دعا و نیایش و افزایش سطح مدارا و تعاون اجتماعی توجه ویژه به نوجوانان، خانواده‌ها و زنان در مجموعه فعالیت‌های فرهنگی، تبلیغی و ترویجی با توجه به قرار گرفتن ایام زیارت اربعین در تعطیلات تابستانی طی سال‌های آتی و فراهم آمدن فرصت حضور حداکثری دانش‌آموزان به همراه خانواده‌ها در این حرکت الهی</p>	<p>عرصه تبلیغ و ترویج</p>
<p>- وزارت میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری - سازمان بسیج مستضعفین - سازمان فرهنگی، هنری اوج - ستاد کانون‌های فرهنگی هنری مساجد کشور - نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور - جبهه فرهنگی انقلاب اسلامی</p>	<p>وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی</p>	<p>بهره‌ورسازی بازه انتظار زوآر در شهرها و مناطق مرزی ایران با طراحی و زمینه‌سازی برگزاری رویدادهای مختلف فرهنگی و هنری در این مناطق نظیر نمایش‌های آیینی و تعزیه‌خوانی، ثبت خاطرات و دل‌نوشته‌ها، محافل شعرخوانی و مسابقات و جشنواره‌ها متناسب با شرایط و اقتضانات محیط و توسعه کنش‌ها و برنامه‌ریزی‌های ترویج سبک زندگی اربعینی در طول سال حمایت از هنرمندان در خلق آثار هنری خصوصاً هنرمندان رشته‌های مرتبط با هنرهای نمایشی در جهت اجرای نمایش‌های آیینی (تعزیه و شبیه‌خوانی) و مستندسازی، عکاسان و گرافیست‌ها در زمینه تولید آثار هنری متناسب با ظرفیت‌های رسانه‌های محلی، ملی و فضای مجازی</p>	<p>عرصه فرهنگ و هنر</p>
<p>- وزارت ارتباطات و فن‌آوری اطلاعات - وزارت کشور - سازمان مدیریت بحران</p>	<p>سازمان صدا و سیما</p>	<p>اطلاع‌رسانی و فرهنگ‌سازی نسبت به شرایط زیارت اربعین و لزوم کوتاه بودن مدت اقامت، احترام نسبت به جایگاه والای مرجعیت دینی در عراق؛ شناخت و رعایت قوانین آداب، رسوم و هنجارهای رفتاری در این کشور؛ تکریم مردم عراق به عنوان میزبان و محور زیارت اربعین و ترویج فرهنگ سپاس‌گزاری و همکاری با کارگزاران و عوامل اجرایی فراهم‌آوری زمینه رسانه‌ای لازم برای خبررسانی سریع، دقیق و هوشمندانه نسبت به اخبار و وضعیت لحظه‌ای مرزها، طریق کربلا و پدیده‌های مرتبط</p>	<p>عرصه اطلاع رسانی و آموزش</p>
<p>- دانشگاه آزاد اسلامی - معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری - سازمان جهاد دانشگاهی</p>	<p>وزارت علوم، تحقیقات و فناوری</p>	<p>طراحی و اجرای رویدادهای نوآورانه اربعینی با تأکید بر ایده‌پردازی برای رفع نیازهای جامعه اربعینی و ارتقاء سطح بهره‌مندی ایشان از اربعین و نیز الگوگیری از پدیده اربعین در ارتقاء نظام‌های حکمرانی فرهنگی، اجتماعی و تربیتی</p>	<p>عرصه پژوهش و نوآوری</p>

<p>- پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات - دانشگاه‌های استان خوزستان، ایلام، کرمانشاه و کردستان</p>		<p>طراحی پژوهش‌های مختلف (مطالعات کمی و رصد، مطالعات کیفی و مردم‌نگاری) مناسک، آیین‌ها، زوآر و مواکب در ایران و عراق و تغییرات آن‌ها و استخراج فرصت‌ها و تهدیدها، آینده‌پژوهی فرهنگی تمدنی اربعین و انعکاس گزاره‌های راهبردی به دستگاه‌های تصمیم‌گیر و اجرایی</p>	
<p>- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی - وزارت امور خارجه - وزارت اطلاعات - مجمع جهانی اهل بیت - مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی - ستاد بازسازی عتبات عالیات - سازمان حج و زیارت - جامعه المصطفی - جبهه فرهنگی انقلاب اسلامی</p>	<p>سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی</p>	<p>شناسایی نقاط اشتراک و هم‌سویی‌های فرهنگی ارزشی و تقویت روابط بین دو ملت ایران و عراق بر محور ارتباطات مردم با مردم بر اساس خاطرات مشترک فرهنگی</p> <p>طراحی الگوهای مناسب و زمینه‌سازی برپایی موبک‌های میان‌فرهنگی به عنوان مثال موبک مشترک ایرانیان و عراقی‌ها، موبک مشترک اقوام مختلف ایرانی، موبک مشترک شیعیان و اهل سنت و ...</p> <p>تقویت هم‌گرایی میان اقوام، پیروان مذاهب اسلامی و ادیان الهی با تکیه بر وحدت اعتقاد به منجی و تلاش در جهت ایجاد و تقویت پیوندهای ایمانی و اخوت اسلامی میان زائران و تحقق امت واحده اسلام</p> <p>پرهیز از ایجاد و گسترش اختلافات میان گروه‌های متعدد شیعی، مذاهب اسلامی، اقوام و ملیت‌های گوناگون حاضر در زیارت اربعین، پرهیز از دامن زادن به مناقشات و مجادلات سیاسی و پرهیز از به کارگیری نمادهای (نشانه‌ها، تصاویر، شعارها، علائم و ...) حساسیت‌زا و تأکید بر نشانه‌های مورد قبول همگان</p> <p>توجه به ظرفیت زائران پاکستانی، کشمیری و افغانستانی که از مرزهای شرقی وارد ایران شده و از مرزهای غربی ایران، عازم زیارت اربعین می‌شوند با توجه به طول مدت اقامت در ایران و فرصت تقویت پیوندهای فرهنگی و آشنایی با آرمان‌های جهانی انقلاب اسلامی</p>	<p>عرصه ارتباطات میان فرهنگی</p>

ماده ۶- برنامه‌ریزی، اجرا و نظارت

شورای فرهنگ عمومی کشور با همکاری دستگاه‌های ذیربط، نظارت بر حسن اجرای این مصوبه را به عهده خواهد داشت. دبیرخانه شورای فرهنگ عمومی موظف است به طور پیوسته اجرایی‌سازی محورهای این مصوبه را پیجویی نموده و زمینه‌های هماهنگی دستگاه‌های ذیربط را فراهم نماید. همچنین در جلسه علنی شورای فرهنگ عمومی کشور که در هر سال پیش از ایام عزاداری امام حسین(ع) برگزار می‌شود، گزارشی از روند اجرایی‌سازی این مصوبه تهیه نموده و در تالار اصلی این شورا ارائه نماید.

ماده ۷- این سند در ۷ ماده در جلسه ۸۰۳ مورخ ۱۴۰۲/۵/۲۴ شورای فرهنگ عمومی کشور تصویب شد و مصوبات و سندهای قبلی مشابه آن لغو می‌شود.

دبیرخانه شورای فرهنگ عمومی کشور

